

Imaginar și Ideologie în Construirea Caracterului Monoteist și Religiei Dacilor*

Imaginary and Ideology in the Construction of the Montheist Character of Dacic Religion

Daniela-Luminița IVANOVICI

Romanian Academy, Cluj-Napoca, Romania

Abstract: *The present study analyses the way how the communist imaginary and ideology have influenced the development of theories regarding the monotheism of Daces religion and its impact on their state development. For this reason we read the articles from the Orthodox Theological journals "Mitropolia Banatului," "Studii Teologice", "Mitropolia Moldovei și Sucevei," "Mitropolia Ardealului," and "Biserica Ortodoxă Română" from 1965-2018, dedicated to the Dacs and their faith. We have identified there four recurrent imaginary constructions, namely: golden age's myth, the unity (territorially, cooperation between king and the Great Priest, religious continuity), other myth and saviour's myth. Those elements have been used in order to offer to the people a new template of interpretation the past, that aim was to legitimate the new direction given by Nicolae Ceaușescu to the Romanian communism.*

Keywords: ideology, imaginary, national-communism, golden age, immortality, Zalmoxis, dacians, unity, saviour.

Delimitări conceptuale

Pentru imaginar există o multitudine de definiții și încercări de cuprindere într-o schemă cognitivă care oscilează între a-l socoti un domeniu al falsului și a-l privi ca matricea ideilor, simbolurilor prin intermediul căreia omul se raportează la lume și îi conferă un sens. Evelyne Patlagean îl definește astfel: „domeniul imaginarului este constituit din ansamblul reprezentărilor care depășesc limita impusă de constatările experienței și de înălțuirile deductive autorizate de acestea¹”, el ținând deci de un câmp ce nu poate fi sondat epistemologic. Pentru alții însă, imaginarul este definit drept „un fenomen plural de creație, rezultat al efortului comunității de a-și reprezenta în forme coerente experiența de viață, gândirea și existența în ansamblu, prin discursul colectiv și individual despre sine și despre ceea ce numește și descrie a fi alteritatea sa (cu ajutorul arhetipului, al mitului, al imaginii și al simbolului)²”. Imaginarul intervine permanent în istorie, legitimând prezentul prin reansamblarea și interpretarea trecutului³.

* Această lucrare a fost sprijinită prin proiectul Ministerului Cercetării și Inovării, CCCDI - UEFISCDI, număr proiect PN-III-P1-1.2-PCCDI-2017-0326 /49 PCCDI, în conformitate cu PNCDI III.

¹ Evelyne Patlagean, „L'histoire de l'imaginaire”, in Jacques LE GOFF, *La Nouvelle histoire*, Paris, Éditions Complexe, 2006, p. 249.

² Laura Meșina, *Imaginarul medieval: forme și teorii*, Iași, Institutul European, 2015, p. 12.

³ Raoul Giradet, *Mituri și mitologii politice*, Iași, Institutul European, 1997, p. VI.

Istoria imaginarului e situată în prelungirea istoriei mentalităților, la confluența dintre antropologie, psihologia socială și istoria ideologiilor politice. Situat dincolo de experiența directă pe care o mijlocește gândirea rațională, imaginarul istoric explorează visele, iluziile, miturile și mitologiile epocilor istoriei umane⁴. Imaginația⁵, motorul imaginarului, apare la Jean-Jacques Wunenburger ca o „activitate psihică intermediară între percepție, care ne pune în legătură cu lumea exterioară obiectivă, și intelect, care produce o inteligibilitate prin intermediul unei gândiri abstracte”⁶. Ea are o dublă funcție: reproduce lumea obiectivă, dar creează și scheme apriori ale unor noi modele prin simbolurile și arhetipurile utilizate pentru interpretarea elementelor realului. Ansamblul de simboluri, imagini, arhetipuri, mituri care formează imaginarul subiectiv și colectiv, produce o lume care permite să nu te limitezi la simpla relație cu realul, îmbogățindu-l prin amintiri, dorințe, variații ale formelor, valori, stabilind legături între niveluri de înțelegere multiple care ajută la interpretarea și îmbogățirea sensului vieții⁷. La nivelul vieții politice a popoarelor, imaginarul acționează prin intermediul imaginilor, simbolurilor și miturilor. Wunenburger subliniază faptul că gândirea politică e

⁴ Simona Nicoară, *Mentalități colective și imaginar social: istoria și paradigme ale cunoașterii*, Cluj-Napoca, Presa Univ. Clujeană/Mesagerul, 1996, p. 27.

⁵ Imaginația a fost considerată încă din antichitatea greacă drept o funcție de intermediere între simțuri și memorie, între intelect și rațiune. După Platon, producțiile imaginației nu au substanță proprie, ci sunt doar forme asemănătoare realității. Pentru o lungă perioadă de timp, imaginația a fost socotită inferioară celorlalte facultăți umane și privită cu neîncredere. Descartes schimbă însă această stare a lucrurilor atunci când o așează între cele șase atribute ale cogito-ului: „se îndoiește, înțelege, afirmă, neagă, vrea, nu vrea, imaginează și simte.” Ioan Vrabie, “Mitul, între imaginar și realitate,” în *Philologica Jassyensia*, XIX (2014), no. 1, p. 661. Kant este cel care a demonstrat magistral că reprezentările pe care ni le mijlocesc simțurile, în lipsa funcțiilor ordonatoare ale rațiunii, sunt haotice, iar ideile raționale, în absența materiei empirice, sunt lipsite de conținut. „Imaginația transcendentă”, categorie apriorică, este funcția ce intermediază legătura dintre cele două planuri, organizează imaginile simțurilor și le abstractizează pentru a putea fi apoi exprimate în noțiuni (Immanuel Kant, *Critica rațiunii pure*, București, Univers Enciclopedic Gold, 2009, p. 24.). Ernst Cassirer, un continuator al lui Kant, a aprofundat funcțiile imaginației, accentuând funcția de simbolizare a acesteia. Privită din această perspectivă, imaginația nu se mai prezintă ca imitare a realului, ci ca „organ al ei”, realitatea obiectivă fiind reinterpretată și încărcată cu sens (ERNST CASSIRER, *Filosofia formelor simbolice (Introducere). Formă și tehnică și alte scrieri. Cassirer prin el însuși*, Paideia, 2015, pp. 12–13.). Omul nu poate trăi într-o lume a „rațiunii pure”, a ideilor, ci are nevoie să îi confere mereu și mereu valențe noi prin intermediul simbolurilor, arhetipurilor, miturilor. Imaginația devine astfel „modul universal în care spiritul mediază între noi și real” (Ernst Cassirer, *Esen deșpre om : o introducere în filosofia culturii umane*, București, Humanitas, 1994, p. 85.)

⁶ Jean-Jacques Wunenburger, “Cuvânt înainte,” în *Mituri și simboluri politice în Europa Centrală*, București, Cartier, 2003, p. 16.

⁷ *Ibidem*, p. 17.

chemată nu doar să redea pure abstracții conceptuale privind statul, legea și poporul, ci să simbolizeze idei și valori. O societate nu poate deveni independentă dacă nu oferă o grilă de interpretare asupra istoriei sale, asupra evenimentelor care au fost, care sunt și care vor putea să se petreacă. Această construire a sinelui colectiv nu se poate realiza decât prin apelarea la „imagini fondatoare, la povestiri unificatoare, la simboluri federative”⁸. Astfel poporul conferă direcție și sens acțiunilor sale prin intermediul cunoașterii și interpretării propriei istorii.

Miturile, care reprezintă suportul imaginar al organizării sociale, al credințelor religioase⁹, etc, sunt cele care justifică și inspiră existența unei comunități. Mitul e adaptat și disimulat în ideologie atunci când aceasta vorbește despre nașterea puterii, originea instituțiilor sau a legilor. Tocmai aici își face intrarea imaginarul: în dorința de a adapta modelul unei societăți ideale realității cotidiene, insipide. Ideologia, și în cazul de față ideologia comunistă, își propune să readucă omul la starea sa primordială, vârsta de aur, prin intermediul unei revoluții care ar instaura o lume guvernată de dreptate. Emile Durkheim afirma că ideologia constă mai degrabă în „folosirea noțiunilor pentru a conduce confruntarea faptelor, decât de a deriva noțiunile din ele”. Privită din această perspectivă, ideologia are rolul de a conferi legitimitate unui grup sau unei clase dominante prin promovarea unor credințe și valori înrudite cu sistemul ideologic promovat. Are loc naturalizarea și universalizarea acestora, prezentarea lor ca fiind inevitabile și de la sine înțelese, formele rivale de gândire fiind excluse, iar realitățile sociale ascunse pentru ca realul să coincidă cu ideile preconizate¹⁰. Totodată, sunt favorizate elementele care ajută la stabilizarea programului ideologic în rândul maselor.

Acest model îl observăm lesne și în istoria comunismului românesc. După îndepărtarea de modelul sovietic¹¹ și adoptarea unei linii politice naționaliste, era necesară reinterpretarea istoriei și valorificarea unor mituri pentru ca societatea să primească un nou sens colectiv. Național-comunismul, specific regimului ceaușist, a adus în atenție studiul istoriei, promovând figuri istorice ca eroi ai națiunii ca astfel istoria să servească ideologiei comuniste. Mai mult, propagandiștii au indus ideea că istoria țării e martoră a vechimii națiunii și a continuității ei milenare, subliniind că „poporul român nu și-a

⁸ *Ibidem*, p. 18.

⁹ Credințele religioase au fost incluse într-o altă categorie a imaginarului denumită imaginal.

¹⁰ Terry Eagleton, *Ideology: an introduction*, London, Verso, 2007, p. 5.

¹¹ Schimbarea de paradigmă în abordarea istoriei dacilor se observă citind discursul istoric al lui Mihail Roller, care considera că „statul dac era unul sclavagist pur și simplu”. PARTIDUL MUNCITORESC ROMÂN., Mihail Roller, , *Probleme de istorie. Contribuții la lupta pentru o istorie științifică în R.P.R.*, Ediția a 3-a completată., București, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1951, p. 10.

plecat niciodată capul la vreun domn străin care a căutat exploatarea socială și națională. Chiar formarea poporului român este marcată de luptele neînduplecate ale dacilor...împotriva Imperiului Roman care i-a amenințat existența¹²". Scopul era disciplinarea prin control și frică, și uniformizarea societății. În același timp erau introduse în educația tinerilor mituri ca: tânărul patriot, eroul, luptătorul pentru pace. Dacia și conducătorii daci (Burebista fiind cel preferat) au fost folosiți ca paralelă pentru România comunistă. Această paralelă servea liderului și partidului, afirmându-se continuitatea neîntreruptă dintre statul dac și cel român, Ceaușescu devenind un nou Burebista. Lupta dintre strămoși și romani, și exploatarea imperială, „lupta de clasă” sau dorința pentru unitate a lui Burebista, ofereau argumente pentru naționalism, accentuat mai ales în ultimii ani ai comunismului românesc. Se aducea în prim plan faptul că domnia lui Burebista a dus la formarea unei noi societăți¹³; despre o astfel de „societate” a „omului nou” vorbea și propaganda comunistă.

Metodologie

În redactarea acestui articol am utilizat, pe lângă bibliografia ce tratează definirea imaginarii, ideologiei și a conceptele conexe, articole din revistele teologice ortodoxe „Biserica Ortodoxă Română”, „Mitropolia Banatului”, „Mitropolia Ardealului”, „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, „Mitropolia Olteniei” și „Studii Teologice”, din perioada 1965-2018. Am identificat 40 de articole în care sunt analizate istoria și credințele geto-dacilor, după cum urmează: reforma religioasă a lui Deceneu (patru studii¹⁴), domnia lui Burebista și centralizarea statului dac (cinci studii¹⁵), Decebal și epoca sa

¹² Corina Hațegan, “The political and ideological education during Ceaușescu’s regim,” in: *Globalisation and intercultural dialogue: multidisciplinary perspectives*, Târgu-Mureș, Arhipelag XXI, 2017, p. 292. Atitudinea antiromană este specifică mai ales perioadei anterioare anilor `60. De pildă, în *Istoria României* coordonată de C. Daicoviciu, I. Nestor și E. Condurachi, nu mai întâlnim epitele de „cotropitori” și „imperialiști” atribuite romanilor în anii `50, iar rolul slavilor în etnogeneza românească scade considerabil. Cf. Felician Velimirovici, *Istorie și istorici în România comunistă (1948-1989)*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2015, p. 131.

¹³ Corina Hațegan, “The political and ideological education during Ceaușescu’s regim,” p. 299.

¹⁴ Al. Husar, “Dascălul Deceneu,” în *Mitropolia Moldovei*, 6–8 (1980); Ioan. G. Coman, “Deceneu-reformatorul religios și promovatorul culturii geto-dacice,” în *Mitropolia Banatului*, 4–6 (1980); Ioan G. Coman, “Marele preot Deceneu, colaboratorul lui Burebista,” in: *Biserica Ortodoxă Română*, 7–8; Ioan G. Coman, “Deceneu-geniu religios și spiritual al geto-dacilor,” in: *Mitropolia Olteniei*, 10–12 (1980).

¹⁵ Ilie Grămadă, “Aniversarea a 2050 de ani de la crearea statului dac centralizat și independent al lui Burebista,” în *Mitropolia Moldovei*, 6–8 (1980); Radul Vulpe, “Aniversarea a 2050 de la primul stat geto-dac centralizat,” în *Biserica Ortodoxă Română*, 7–8 (1980); Dumitru Berciu, “Burebista-reglele întregii lumi geto-dace,” în *Mitropolia Moldovei*, 6–8 (1980); Redacția, “Burebista, strămoșul nostru,” in: *Mitropolia Banatului*, 1–3 (1980); Nicolae T. Cernea, “Cum

(patru studii¹⁶), spiritualitate (șase studii¹⁷), religie și credințe religioase (șase studii¹⁸), Zalmoxis (două studii¹⁹), muntele „sfânt” Kogainon (două studii²⁰), generalități (11 studii²¹). Am ales ca an incipient al cercetării anul 1965 întrucât odată cu preluarea conducerii PCR de către Nicolae Ceaușescu, s-a produs îndepărtarea de modelul sovietic comunist și adoptarea unei direcții

și unde și-a putut pierde viața cel dintâi și cel mai mare rege geto-dac, Burebista,” în *Biserica Ortodoxă Română*, 3–4 (1981).

¹⁶ Ion Ipate, “Decebal, regele-erou al Daciei,” în: *Mitropolia Moldovei*, 5 (1987); Alexandru M. Ioniță, “1900 de ani de la alegerea lui Decebal ca rege al Daciei,” în *Biserica Ortodoxă Română*, 5–6 (1987); I. Murgu, “Lupta pentru libertate și independență a poporului român de-a lungul bimilenarei sale istorii, cu prilejul aniversării a 1900 de ani de la urcarea pe tronul Daciei a lui Decebal,” în *Mitropolia Olteniei*, 2 (1987); Nicolae T. Cernea, “Decebalus per Scorilo,” în *Biserica Ortodoxă Română*, 7–8 (1977).

¹⁷ Ioan G. Coman, “Aspecte ale credinței în nemurire la traco-daco-geți,” în *Mitropolia Banatului*, 4–6 (1978); Ioan Firca, “Asceza la geto-daci,” în *Biserica Ortodoxă Română*, 7–8 (1980); Silviu Sanie, “Viața spirituală a dacilor,” în *Mitropolia Moldovei*, 1–2 (1980); N. Macsim, “Timpul și spațiul sacru în spiritualitatea geto-dacică,” în *Mitropolia Moldovei*, 1–2 (1980); Teodor Voștinariu, “Permanențele spirituale daco-romane,” în: *Mitropolia Banatului*, 1–3 (1980); P. I. David, “Aspecte ale vieții spirituale a traco-dacilor în timpul marelui rege Burebista,” în: *Mitropolia Olteniei*, 7–9 (1980).

¹⁸ Aurelian Marinescu, “Contribuția religiei geto-dacilor la întemeierea și păstrarea unității statului dac sub Burebista,” în *Biserica Ortodoxă Română*, 8–10 (1984); P. I. “David, “Religia traco-dacă și celtobritană,” în *Biserica Ortodoxă Română*, 3–4 (1975); Dan Ilie Ciobotea, “Elemente ale religiei geto-dacilor favorabile procesului de creștinare a strămoșilor,” în *Studii Teologice*, 7–10 (1976); Maxim N. Nicolae, “Caracterul uranian al religiei geto-dacice,” în *Mitropolia Moldovei*, 7–8 (1967); Emilian Vasilescu, “Religia din epoca pietrei,” în: *Biserica Ortodoxă Română*, 7–8 (1972).

¹⁹ Petre Alexandrescu, “Natura lui Zalmoxis potrivit relatării lui Herodot,” în: *Biserica Ortodoxă Română*, 7–8 (1980); Vasile Muntean, “Zamolxe între oameni și zei,” în: *Mitropolia Banatului*, 1–3 (1980).

²⁰ Iova Firca, “Unde a fost Kogheonul,” în *Mitropolia Banatului*, 1–3 (1980); Ion Ionescu, “Muntele sfânt al dacilor, Sarmizegetusa,” în *Biserica Ortodoxă Română*, 7–9 (1991).

²¹ Ștefan Lemny, “Motivul dacic în primele periodice românești,” în: *Mitropolia Moldovei*, 1–2 (1980); M. “Drăguliu, “Contribuții la cunoașterea limbii dacilor,” în: *Mitropolia Olteniei*, 4 (1986); I. Neaga, “Războaiele dintre geți și perși,” în: *Mitropolia Olteniei*, 1 (1987); P. I. David, “Vechi legende despre geto-daci și preocupări ale strămoșilor noștri I,” în *Biserica Ortodoxă Română*, 7–8 (1978); P. I. David, “Vechi legende despre geto-daci și preocupări ale strămoșilor noștri II,” în *Biserica Ortodoxă Română*, 9–10 (1978); Redacția, “Ceaușescu-România,” în *Mitropolia Olteniei*, 3–6 (1980); I. D. Lăudat, “Vasile Pârvan despre începuturile creștinismului în Dacia,” în *Mitropolia Moldovei*, 1–2 (1978); I. D. Lăudat, “Pierit-au dacii?,” în *Mitropolia Moldovei*, 3–4 (1978); Nicolae Gostar, “Statul dacic de la Burebista la Decebal,” în *Mitropolia Moldovei*, 3–6 (1979); Ilie Grămadă, “De la conștiința de neam, la conștiința națională - trăsătura distinctă a istoriei românilor,” în *Mitropolia Moldovei*, 5–8 (1978); Redacție, “Adevăr și legendă despre pământul strămoșesc,” în *Biserica Ortodoxă Română*, 7–8 (1977); Redacția, “Președintele țării noastre, domnul Nicolae Ceaușescu, și istoria poporului român,” în, *Mitropolia Olteniei*, 3–6 (1980).

naționaliste²². Acest fapt s-a resimțit și la nivel istoriografic prin îndreptarea atenției spre rădăcinile dacice ale originii românilor și renunțarea la studierea elementelor slave care ne apropiau de Moscova. În urma analizei am observat că temele privind dacii au fost numeroase în perioada național-comunismului, însă după 1989 au devenit din ce în ce mai rar tratate în revistele teologice. Această constatare adeverește puternica influență pe care ideologia comunistă a exercitat-o asupra dezvoltării teoriilor privind spiritualitatea și religia dacilor, elemente ale imaginarului fiind cele care au ajutat la coagularea și disiparea lor în interiorul societății. Se mai poate observa și faptul că o mare parte a studiilor provin din anul 1980, ceea ce se explică prin serbarea de către regimul comunist a 2050 de ani de la „făurirea statului dac centralizat și independent” sub regele Burebista²³.

„Constelațiile” mitului monoteismului dac

La dorința de justificare a noii direcții naționaliste pe care Nicolae Ceaușescu a conferit-o comunismului românesc a trebuit să contribuie și Biserica Ortodoxă prin studiile consacrate religiei și istoriei dacilor.

²² După ce Partidul Comunist a ajuns la putere în 1947, naționalismul a fost respins, fiind adoptat internaționalismul care propunea principiul egalității națiunilor și primatul solidarității de clasă în detrimentul celei naționale. În România, a urmărit distrugerea oricărei legături cu trecutul „burghezo-naționalist” în toate domeniile: economie, cultură și politică. Eradicarea trecutului a început în 1948. Acest tip de comunism însă a suferit o mare criză de legitimitate datorită lipsei de suport din partea poporului, ceea ce a dus treptat la adoptarea unui regim care făcea apel la valorile naționale, umplând astfel vidul de legitimitate. Se consideră că primul pas spre național-comunism s-a făcut imediat după moartea lui Stalin, prin decizia plenarei din 1953, unde Gheorghe Gheorghiu-Dej pune semn de egalitate între „obiectivele istorice ale Partidului Muncitoresc Român, al națiunii române și construcția socialistă a unui stat modern”. Pasul final a fost „Declarația cu privire la poziția Partidului Muncitoresc Român în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale” din 1964, ocazie prin care comuniștii români își manifestau autonomia și cereau chiar sprijin occidental împotriva URSS. În perioada 1964-1971, România a trăit câțiva ani o „libertate” limitată și strict supravegheată, având loc acțiuni ale „recuperării trecutului”, a reabilitării și reintegrării în cultura românească a valorilor naționale. Totul a luat sfârșit odată cu „tezele din iulie” 1971, când se impune un național-comunism violent caracterizat de: cultul personalității conducătorului statului, exaltarea manifestărilor populare naționaliste, rescrierea istoriei, crearea unei imagini a „patriei în pericol permanent”, afirmarea independenței în cadrul blocului comunist. Cf. Mihai Ghițulescu, “De la internaționalismul socialist la național-comunism,” in *Revista de Științe Politice. Revue des Sciences Politiques*, 21–22 (2009), p. 41–51.

²³ Hotărârea acestei aniversări a fost luată în 26-27 octombrie 1977, fiind motivată astfel: „crearea statului centralizat sub conducerea lui Burebista, în jurul anului 70 î.e.n., a fost rezultatul dezvoltării vieții materiale și spirituale pe teritoriul locuit de goți și daci, care constituiau o parte a numeroasei populații tracice, adânc înrădăcinată pe întreg teritoriul carpato-danubiano-pontic”. Cf. “Hotărârea Plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român în legătură cu aniversarea a 2050 de ani de la apariția primului stat dac centralizat și independent, D-I-R-24121-2-77, A MSZ RP, p. 1.”

Conlucrarea cu puterea comunistă a fost un imperativ de la care nicio confesiune religioasă nu a putut face rabat. Privind retrospectiv din fotoliile noastre confortabile, îi putem lesne condamna pe cei ce au trăit în perioada comunistă și au colaborat cu puterea. Nu trebuie însă să uităm că în comunism a fost pusă la bătaie existența instituțională a Bisericii. Cârmuitorii ei s-au folosit de ceea ce au avut la dispoziție pentru ca cei ce o formează să nu aibă soarta celor din Rusia Sovietică.

Un aspect important de subliniat este faptul că între comunism ca ideologie și religie există multe puncte comune, chiar dacă fondatorii lui niciodată nu ar fi admis o astfel de blasfemie. Literatura de specialitate a recunoscut în comunism puternice influențe milenariste, dar un milenarism secular, dezbrăcat de transcendent. Milenarismul reprezintă, pe scurt, așteptarea instaurării pe pământ a domniei de 1000 de ani a lui Hristos, când El va birui pe toți vrăjmașii și va întaura un mileniu de prosperitate și egalitate²⁴. Milenarismul comunist a înlocuit divinitatea cu știința și tehnologia. „Împărăția de o mie de ani”, comunistă, și spre care toate drumurile istoriei conduceau rațional, era o lume urbanizată și tehnologizată, locuită de oameni de înaltă calitate morală și intelectuală, „omul nou” pe care îl visaseră Marx, Engels și Lenin. „Mesia” comunismului e reprezentat de un Salvator colectiv: Proletariatul²⁵, devenit mai apoi, în perioada național-comunismului, șeful statului, care se identifică cu națiunea.

Daniel Barbu afirmă că comunismul nu ar fi fost atât o știință a politicului, cât ceva mai degrabă asemănător cu o religie politică. Partidul totalitar, prin „harul mântuitor al tovarășiei” pe care-l propunea membrilor săi, era cu precădere o formă de convocare ecleziastică a maselor rătăcite în solitudinea modernității, iar comunismul însuși s-a manifestat ca o „religie a intelectualilor și a maselor”, fiind o cale de „sacralizare a politicii având drept scop final realizarea unei revoluții antropologice”. În ambele cazuri, de demers științific sau de fenomen religios, comunismul se cuvine înțeles ca un efort de transformare a omului „în sine” prin acțiune „pentru sine”. Metodele sunt diferite, dar scopul este același: eliberarea/mântuirea individului înstrăinat „de sine”²⁶. Viziunea lui Daniel Barbu se înscrie în accepțiunea pe care autori ca Manfred Steger o dau ideologiei în general: sistem politic de credințe ce se află în competiție cu doctrinele religioase în privința ideilor și a valorilor după care societatea ar trebui să funcționeze. Deși ideologia pare să

²⁴ Frederic Baumgartner, *Longing for the end: a history of millennialism in western civilization*, 1st pbk. ed., New York, Palgrave, 2001, pp. 1–6; Richard Landes, *Heaven on earth: the varieties of the millennial experience*, New York, Oxford, Oxford University Press, 2011.

²⁵ Chandal Delsol et alii, *Mituri și simboluri politice în Europa Centrală*, București, Cartier, 2003, p. 514.

²⁶ Daniel Barbu, „Critica comunismului românesc: O lectură teologico-politică,” în *Studia Politica: Romanian Political Science Review*, X (2010), no. 4, p. p. 627.

fie o alternativă „seculară” la întrebările pe care religia le ridică, se aseamănă însă acesteia prin încercarea de a cuprinde diferitele dimensiuni etice, politice și culturale într-un sistem de credință comprehensibil²⁷. Monoteismul dac și înaltele virtuți morale, ascetismul, atât de accentuate în studiile teologice din epocă, se pliază bine atât pe dorința lui Ceaușescu de a conferi societății noi idealuri, simboluri, eroi și sensuri pentru a deveni maleabilă, cât și pe o dorință de „evadare” a creștinilor, supuși ocărilor și persecuției în cazul în care erau practicantți, într-un trecut imaginar unde valorile lor înfloreau și se bucurau de o înaltă prețuire. O astfel de proiectare în trecut nu era doar permisă de puterea comunistă, cât și încurajată. Numai să nu dăuneze intereselor politice imediate. De remarcat este faptul că ideea de monoteism dac nu e proprie perioadei ceaușiste, ci a apărut o dată cu interesul născut pentru istoria dacilor la sfârșitul secolului XIX²⁸, reprezentantul de seamă fiind Vasile Pârvan²⁹.

Expresia „constelații mitice” pe care am folosit-o pentru a descrie temele imaginarului care s-au dezvoltat în jurul monoteismului dac îi aparține lui Gilbert Durand. El pornește de la constatarea că de-a lungul evoluției unei culturi miturile se suprapun și întrepătrund mai multe mituri sau construcții mitice care au aceeași temă și orbitează în jurul unui nucleu. În cadrul acestei construcții unele mituri sunt actualizate, altele rămân în umbră, poziția lor schimbându-se de-a lungul evoluției istorice³⁰. Ca mituri preponderente în ideologia comunistă au fost identificate: mitul vârstei de aur, al revoluției salvatoare, complotului, unității, cetății asediate, salvatorului, eroului, omului nou și specific spațiului românesc, mitul simbiozei daco-romane și mitul dacic al originilor³¹. În jurul acestor teme se va crea și imaginea unei religii monoteiste, având în centru instituția marelui preot și sacerdoțiul monahal cu rol civilizator. Dacă statul lui Burebista își avea centrul în conducătorul său

²⁷ Manfred Steger, *The rise of the global imaginary: political ideologies from the French Revolution to the global war on terror*, Oxford, Oxford University Press, 2009, p. 3–4.

²⁸ Ștefan Lemny, „Motivul dacic în primele periodice românești,” p. 567–575.

²⁹ Cu lucrarea *Getica: o protoistorie a Daciei*, București, 1926. De notat că această lucrare a fost una de pionierat, cunoștințele despre daci fiind extrem de sărace în momentul redactării ei, de aici exagerările și interpretările greșite. Ea a fost însă o deschizătoare de drumuri în studierea aportului subtratului dac la formarea poporului român. Aceste aspecte au fost analizate în două studii pe care le-am amintit în cadrul bibliografiei folosite pentru cercetarea de față: I. D. Lădat, „Vasile Pârvan despre începuturile creștinismului în Dacia,” p. 126–133; Aurelian Sacerdoțeanu, „Vasile Pârvan și istoria creștinismului daco-roman,” în *Studii Teologice*, 7–8 (1967), p. 403–410.

³⁰ Gilbert Durand, *Structurile antropologice ale imaginarului: introducere în arhetipologia generală*, București, Univers Enciclopedic, 1998, p. 28.

³¹ Ionel Buse, „Miturile românești ale originilor și imaginarul politic,” în *Mituri și simboluri politice în Europa centrală*, Cartier, București, 2003, p. 91.

politic, era nevoie ca și puterea religioasă să reflecte această centralitate, să se creeze un fel de „simfonie dacică”, asemănătoare celei bizantine.

Mitul unității preconizează un corp politic și social uniform, coerent și etern, conformarea fiecărei voințe particulare la voința generală, fără contradicții interne sau schisme. Ideologia, prin formulări doctrinale, discursuri, cuprinde imagini și simboluri ce țin de ideea unității: dorința de unificare politică, socială și religioasă, exaltarea ideii de națiune și eliminarea diversității³². În studiile analizate se remarcă faptul că ideea de unitate se regăsește în: unificarea geților și dacilor sub Burebista, reforma de reorganizare socială și religioasă, consonanța dintre puterea regală și cea religioasă. Societatea dacilor e socotită a fi tripartită, clase închise în ele însele, în care fiecare își cunoaște statutul și locul său. Buna înțelegere dintre aceste clase sociale se face simțită mai ales la nivelul elitelor, după cum vedem în cazul lui Burebista și Deceneu, care „au realizat o colaborare desăvârșită în actul de unire a triburilor getice din Câmpia Dunării, al căror șef era Burebista, cu triburile dacice din Transilvania, al căror șef militar era aproape sigur Deceneu însuși³³”. Reușita acestui proiect politic a fost posibilă mai ales datorită „ideii de unitate propovăduită prin quasi-monoteismul zalmoxean³⁴”, preciza I.G.Coman. Aurelian Marinescu, în „Contribuția religiei geto-dacilor la întemeierea și păstrarea unității statului dac sub Burebista” propune existența unei unități spirituale a poporului care a fost pilonul pentru procesul de unificare al triburilor din timpul lui Burebista³⁵. Și Ilie Grămadă considera că factorul religios a avut un rol hotărâtor în crearea statului dac. El interpretează informațiile lui Herodot despre religia geților în cheie politeistă și afirmă că preoții daci au reușit să creeze „o religie comună a triburilor care porniseră spre procesul de unificare”, religia devenind astfel „instrument în mâna statului³⁶”.

Spiritualitatea dacilor era „puternic convergentă spre unitatea conștiinței...”, consta în „nemurire în unitate...unitatea de după moarte trebuia pregătită de unitatea vieții de pe pământ, mai ales când împrejurările istorice o cereau³⁷”. Realizarea acestei unități spirituale a vizat renașterea morală a credincioșilor și restructurarea clerului. Aceste două coordonate se regăsesc și în alte studii dedicate istoriei și religiei dacilor. Relația dintre marii preoți geți și regalitate e descrisă în termeni de simfonie: „marii preoți geți

³² Simona Nicoară, *Mentalități colective și imaginar social*, p. 184–185.

³³ Ioan G. Coman, “Deceneu-geniu religios și spiritual al geto-dacilor,” p. 748.

³⁴ *Ibidem*, p. 749.

³⁵ Aurelian Marinescu, “Contribuția religiei geto-dacilor la întemeierea și păstrarea unității statului dac sub Burebista,” p. 624.

³⁶ Ilie Grămadă, “Aniversarea a 2050 de ani de la crearea statului dac centralizat și independent al lui Burebista,” p. 473.

³⁷ Ioan G. Coman, “Deceneu-geniu religios și spiritual al geto-dacilor,” p. 749.

n-au râvnit și n-au practicat niciodată papo-cezarișmul...autoritatea și prestigiul le veneau din cauza totalei lor dezinteresări pentru lucrurile din lumea aceasta". Activitatea lor „era o neîntreruptă orientare spre valorile nezdruncinate ale veșniciei: Dumnezeu, sufletul, dreptatea, sfințenia, pregătirea pentru nemurire³⁸". Conducerea spirituală ar fi făcut posibilă guvernarea politică a lui Burebista³⁹. Continuitatea desăvârșită, politică și religioasă, apare afirmată astfel: „cercetările arheologice, materialele documentare și dezvoltarea poporului român... demonstrează unitatea și permanenta afirmare a conștiinței sale etnice...românii au prezentat, ca și astăzi, o exemplară unitate de limbă, de obiceiuri, credințe, organizare, creații populare⁴⁰". O „înfăptuire atât de grabnică a unității politice a triburilor și uniunilor de triburi din Câmpia Dunării și Transilvania presupunea existența prealabilă a unei puternice unități spirituale, asigurată... de religia și sacerdoțiul geto-dac⁴¹".

Mitul „vârstei de aur” reprezintă dorul omenirii după „Paradisul pierdut”, o „vârstă privilegiată” când exista armonie deplină între om și natură; aici regăsim originile societății, începutul armoniei sociale, a statului lipsit de tiranii și fără impozite, un timp caracterizat de noblețe, fericire, puritate și comuniune. Nostalgia după acest „timp pierdut”, lait motiv mereu prezent în subconștientul colectiv, apare mai ales atunci când oamenii sunt nemulțumiți de fața lumii în care trăiesc⁴². Trimiteri spre un „mai demult”, „pe vremea mea” se înscriu deja într-un trecut al „purității originilor”, a ceva pierdut, dar valoric mai bun decât prezentul. Pe fondul acestei nostalgii a apărut mitul „omului nou”, un hibrid între utopie și mitologia reîntoarcerii la puritatea originilor. În cazul românilor, timpul istoric exemplar îl reprezenta perioada statutul dac, „omul nou” comunist fiind construit avându-se în vedere virtuțile acestor strămoși exemplari, ai căror fii direcți eram socotiți.

Pe plan religios, observăm tendința studiilor de a crea o paralelă între credința dacilor și creștinism, pentru a dovedi astfel existența unei continuități nu doar politice, ci și religioase⁴³. Un exemplu elocvent este dat

³⁸ Ioan G. Coman, „Deceneu-geniu religios și spiritual al geto-dacilor,” p. 765.

³⁹ *Ibidem*, p. 766.

⁴⁰ Ilie Grămadă, „De la conștiința de neam, la conștiința națională - trăsătura distinctă a istoriei românilor,” p. 501.

⁴¹ Aurelian Marinescu, „Contribuția religiei geto-dacilor la întemeierea și păstrarea unității statului dac sub Burebista,” p. 624.

⁴² Simona Nicoară, *Mentalități colective și imaginar social*, p. 182.

⁴³ În timpul comunismului, presa religioasă era supusă unor trei tipuri de cenzură: cenzura instituțională, cenzura redacției și auto-cenzura. Cenzura instituțională se realiza prin intermediul Departamentului Cultelor care reglementa conținutul articolelor publicabile (Cf. Silviu-Constantin Nedelcu, „Presa bisericească ortodoxă – între libertatea de exprimare și cenzura comunistă,” în *Glasul Bisericii*, 7–12 (2017), p. 135.). Într-o directivă din 1976 se specificau următoarele: „se va insista ca în publicațiile cultelor să se acorde o atenție sporită

de sacerdoțiu dac. Ioan G. Coman transpune în religia dacilor un creștinism înainte de creștinism, dacii reușind ceea ce creștinii de azi nu înfăptuiesc deplin: spiritualizarea societății, stăpânirea promiscuității sexuale, a alcoolismului, lucrarea perpetuă virtuților, un rol politic proeminent în viața societății. El chiar aseamănă treptele sacerdotale dacice pe care sursele antice le menționează, cu ierarhia creștină. Astfel, tarabostes⁴⁴ „corespundeau poate episcopilor noștri de astăzi”. O altă categorie, abioii⁴⁵, devin schimnici, nobili de factură ascetică, asemănătoare instituției monahale de azi, ei fiind „cei mai drepecți dintre oameni⁴⁶”, un lait-motiv pe care anticii l-au preluat de la Herodot. Ktiștii⁴⁷, în viziunea lui Coman, e prima dintre clasele sacerdotale

pentru articolele care aduc argumente cu privire la continuitatea poporului român, cu privire la drepturile noastre istorice, precum și a acelor care afirmă adeziunea cultelor la linia politică a statului nostru”. Cf. *ANIC*, fondul Ministerul Cultelor și Artelor, dosarul nr. 77/1976, f. 3. De aceea, în articolele pe care le-am analizat în studiul de față autorii au fost nevoiți să accentueze atât de mult continuitatea daci-români, monoteismul, „luptele seculare”. Era o condiție sine qua non pentru acceptarea tipării publicațiilor religioase.

⁴⁴ Pe baza izvoarelor antice, cercetătorii au ajuns la concluzia că societatea dacilor era fie bipartidă (formată din nobili - tarabostes/pilleati - și oamenii obișnuiți - comati/capillati), fie tripartidă (în acest caz, „comati” devenind o clasă intermediară între „tarabostes,” și „capillati”). Referitor la atribuțiile elitelor sociale, majoritatea autorilor sunt de acord cu dubla competență – militară și sacerdotală- a acestora. La o privire mai atentă apar însă o serie de diferențe de substanță. H. Daicoviciu, A. Bodor, N. Gostar, V. Lica sunt de părere că membri diferiți ai aristocrației (tarabostes) exercită atribuțiile respective, în timp ce I. Glodariu consideră că în stadiul actual al cercetărilor nu se poate susține existența unei nobilimi seculare și a uneia religioase. Reformele aduse de Burebista și Deceneu sunt interpretate de Zoe Petre în sensul modificării raportului în cadrul dublei vocații a marii nobilimi prin creșterea rolului sacerdotal, în defavoarea celui militar. Cf. Ioan Glodariu, “Considerații privind organizarea statului dac,” în *Acta Musei Napocensis*, 17 (1980), p. 433–439; Hadrian Daicoviciu, “Observații privind obștea sătească la geto-daci,” în: *Studii și Cercetări de Istorie Veche și Arheologie*, XI, 1 (1960), p. 135–149; Andrei Bodor, “Structura societății geto-dacilor,” în *Studii Dacice* (1981), p. 7–22; Nicolae Gostar, *Societatea geto-dacica de la Burebista la Decebal*, Iași, Junimea, 1984; Zoe Petre, *Practica nemuririi: o lectură critică a izvoarelor grecești referitoare la geti*, Iasi, Polirom, 2004.

⁴⁵ Apar menționați pentru prima dată la Homer: „Țări și noroade să vază, pe traci care-nstrună sirepii/ Pe hipemolgi slăviți, băutorii de lapte, pe mizii/ Care de-aproape se bat și pe abii cei plini de dreptate”. Textul este supus criticii de către Strabon, care urmărea să combată părerea exprimată de Poseidonios că abioii din textul homeric ar fi traci care trăiesc în castitate. Pentru Strabon, ei sunt nomazii sciți și sarmați din nordul Pontului. Argumentul principal invocat este imposibilitatea geților de a trăi fără femei, aducându-l ca sursă pe Menandru care pomenește de poligamia acestora. Cf. Dan Dana, *Zalmoxis, de la Herodot la Mircea Eliade: istorii despre un zeu al pretextului*, Iași, Polirom, 2008, p. 72.

⁴⁶ IOAN G. COMAN, “Deceneu-geniu religios și spiritual al geto-dacilor,” p. 750.

⁴⁷ Sunt amintiți de Poseidonios în textul păstrat în Geographia lui Strabon. Aceștia ar fi trăit fără femei și numiți „întemeietori” (κτισται). Ei duceau o viață fără teamă, fiind onorați de către întreaga comunitate. Dan Dana consideră că termenul grec folosit aici traduce un altul necunoscut, indigen, cel mai probabil cu înțeles onorific, iar prescripțiile de ordin sexual și

superioare căci ei „urcau până la Zalmoxes”, ei fiind și cei care instruiau „clerul” din clasele inferioare. Cele două trepte inferioare sunt identificate cu „theosebeis⁴⁸” și „kapnobații⁴⁹”. Activitatea lor „era o neîntreruptă orientare spre valorile nezdruncinate ale veșniciei: Dumnezeu, sufletul, dreptatea, sfințenia, pregătirea pentru nemurire”. Conducerea spirituală ar fi făcut posibilă guvernarea politică a lui Burebista⁵⁰. Concluzia trasă în urma analizei făcute articolelor redactate de Ioan G. Coman este că el descrie utopia unui stat teocratic populat de preoți-călugări vegetarieni și celibi ce veghează asupra unui popor dreptcredincios, înzestrat cu toate virtuțile și a cărui unică țință este dobândirea nemuririi. Se consideră chiar că preoțimea dacică avea aceleași funcții ca cea a celților: educarea poporului, sfetnici ai regilor, scutiți de serviciul militar în vreme de pace, dar având funcții de conducere în vreme de război⁵¹. Aceștia ar fi constituit o „corporație” care organiza întâlniri cu caracter cultic și social cu întregul popor. Acest tablou reflectă un timp primordial când convingerile religioase erau mult mai puternice, omul trăind în unitate cu divinitatea și natura. Până și calitatea de „vrăjitor” a lui Deceneu e încreștinată, Coman afirmând că „acest dar al prezicerii, această vrăjitorie..era o putere personală spirituală” dobândită printr-o viață trăită în puritate și sfințenie⁵².

Spațiul original dac e caracterizat de ascetism și sfințenie, stări la care aderă toată masa populației. Ioan Firca amintește ca practici ascetice postul, folosind ca argument descrierea misiunilor⁵³ făcută de Strabon. Concluzia autorului nostru este că „ctiștii sunt modelatori sau ctitori ai propriei lor

alimentar ar funcționa ca „mărci de separare socială și rituală”. D. Dana *Zalmoxis, de la Herodot la Mircea Eliade*, p. 71.

⁴⁸ Amintiți tot de Poseidonios, s-ar traduce prin „pioșii” (θεοσεβεις). Se consideră că ar fi vorba de aceeași castă a preoților geți amintiți la asediul cetății Odessos, fiind numiți „pii” de către Iordanes. Informația transmisă de acesta din urmă provine de la Dyon Chrysostomul care, la rândul lui, a preluat-o cel mai probabil de la Teopomp, cel ce a descris asediul cetății de către Filip al II-lea. D. Dana, *Zalmoxis, de la Herodot la Mircea Eliade*, p. 70.

⁴⁹ O posibilă traducere a acestui termen (καπνοβάτας, καπνοβάται, καπνοβάτοι) ar fi „cei care pășesc în fum”. S-au enunțat multe teorii în privința îndeletnicirilor acestei categorii de „slujitori ai sacrului” amintită tot de Poseidonios. De pildă, Mircea Eliade vede în ei un grup care practica transa și extazul folosindu-se de fumul de cânepă, considerându-i a fi un fel de șamani. Dan Dana consideră însă că ar putea fi vorba mai degrabă de practici de purificare prin fumigație săvârșite de un anumit grup sacerdotal. Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-Han: studii comparative despre religiile și folclorul Daciei și Europei orientale*, București, Humanitas, 1995, pp. 51–52; D. Dana, *Zalmoxis, de la Herodot la Mircea Eliade*, p. 70.

⁵⁰ Ioan G. Coman, “Deceneu-geniu religios și spiritual al geto-dacilor,” p. 765.

⁵¹ P. I. David, “Religia traco-dacă și celtobritană,” p. 397.

⁵² Ioan G. Coman, “Marele preot Deceneu, colaboratorul lui Burebista,” p. 766.

⁵³ Denumirea triburilor trace ce locuiau pe malul drept al Dunării. D. Dana, *Zalmoxis, de la Herodot la Mircea Eliade*, p. 71.

personalității spirituale⁵⁴”, o astfel de interpretare rezultând din „natura preocupărilor acestor solitari, care purta pecetea strădaniilor urcușului lor duhovnicesc spre desăvârșire, ca și din faptul că asceza în treapta ei supremă e încununarea scării virtuților morale...”. Deși recunoaște că „ceea ce se spune despre misticii creștini nu se poate spune identic și despre pustnicii geto-daci”, prin „nevoințele lor pustnicești și prin dinamismul provocat de ceea ce s-a numit „prezența de imensitate a lui Dumnezeu în lume”, s-au putut totuși înălța până la etapa supremă a vieții ascetice⁵⁵”. Autorul socotește că ctiștii daci sunt „singurii care în lumea antică au cunoscut și practicat adevăratele căi ale vieții nemuritoare și ale spiritualizării⁵⁶”. Vorbind despre „asceții și preoții geto-daci”, I. Firca face analogie între aceștia monahismul creștin, unde nu toți călugării sunt și preoți, și trage aceeași concluzie pentru daci. Se pare că tot pe pământul dacic au apărut și „primii sihaștrii din lume⁵⁷”.

În privința trăsăturilor definitorii ale societății dacilor, avem imaginea cetății ideale: libertatea oamenilor, conducere dreaptă, virtuozitate. Se accentua ideea „apărării libertății⁵⁸”, care se va concretiza mai ales în timpul domniei lui Burebista, a cărui „reformă” s-a caracterizat prin: „centralizarea și organizarea activității statului”, disciplină, activitate normativă și stimularea moralității. „În ce privește trecutul nostru istoric, poziția noastră... este că poporul român, manifestându-se din todeauna și consecvent în sensul independenței și al unității naționale, a avut mereu aceste țării...paralel cu înfruntarea asupririlor din afară, s-au dezvoltat și formele de împotrivire față de opreliștile sociale lăuntrice, încât, lupta pentru independența națională s-a îmbinat strâns cu cea pentru eliberarea și progresul social⁵⁹”. Deceneu este prezentat ca un agent de difuzare al descoperirilor științifice. Se precizează că societatea dacilor din vremea lui Burebista „nu avea caracter sclavagist”, sclavii lipsind „în viața acestui popor care-și muncea terenul spre a produce bunuri materiale fără a exploata pe alții⁶⁰ și a înțeles rolul determinant al maselor în transformarea societății. Dacii „își petreceau viața, atât pe tărâmul particular, cât și pe cel comunitar, într-o perfectă și impecabilă moralitate⁶¹”, idee ce reflectă o fugă din fața timpului prezent și refugierea într-un trecut

⁵⁴ Ioan Firca, „Asceza la geto-daci,” p. 792.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 792–793.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 796.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 797.

⁵⁸ Redacția, „Burebista, strămoșul nostru,” p. 11.

⁵⁹ Redacția, „Președintele țării noastre, domnul Nicolae Ceaușescu, și istoria poporului român,” p. 443.

⁶⁰ Redacția, „Burebista, strămoșul nostru,” p. 13.

⁶¹ N. Macsim, „Timpul și spațiul sacru în spiritualitatea geto-dacică,” p. 511.

drept, unde libertatea individuală e o consecință a stării naturale a omului. Nu e de mirare că trăind sub opresiune, românii au îmbrățișat bucuroși tabloul luminos al acestui trecut mitic.

Credința în nemurirea personală e un alt motiv întâlnit în studiile amintite, fiind considerată drept consecință a caracterului monoteist al religiei strămoșești. Ea îi „facea neînfricați în lupte și ponderați la fapte, blajini și pașnici, harnici și chibzuiți, iubitori de glie și lege⁶²”. „Strămoșii noștri geto-daci căutau să aibă o comunitate fără stăpâni și robi, diferența dintre ei consta în respect și capacitate. Poetul Ovidiu, trăitor printre ei, ne spune că „aveau un fel de jubilee și nu stăpâneau numai unii pământul, ci făceau aceasta prin rotație”. Așadar - concluzionează autorul - sâmburele democrației, legea ei nescrisă se află în ființa poporului nostru⁶³”. „Dinamica credinței în nemurire, sinceritatea ei ducea la trecerea la faptă. Astfel ea garanta tăria legăturii cerului cu pământul, a omului cu divinitatea; ea va modela conștiința geto-dacului în ce privește datoriile lui familiale, pe cele care privesc solidaritatea interumană, ca și pe acelea care-i dau responsabilitatea față de patrie⁶⁴”. Zalmoxis „apare pe meleagurile noastre ca permanentizarea ideală a stării originare a omului din epoca de aur”, argument pentru dovedirea „omogenității spiritualității geto-dacice prestatale⁶⁵”.

Mitul salvatorului se dezvoltă pe fondul aspirației societății, aflată într-o perioadă de criză, spre stabilitate⁶⁶. Salvatorul se poate înscrie în tipologia eroului normal sau al eroului excepțional, doi locuitori ai aceluiași spațiu mitologic, dar aflați la extremități⁶⁷. El se adresează răzvrătiților, marginalizaților, celor care „s-au săturat de această viață modestă”. Procesul de „eroificare” se desfășoară gradat, existând un timp al așteptării și al chemării, un timp al prezenței și un timp al memoriei. Doar un trecut al gloriei poate fi chemat să salveze un prezent al dezordinii sociale și al necurăției morale, fiind invocate principiile de continuitate, stabilitate, permanență și conservare⁶⁸. Salvatorul poate îmbrăca chipul legiuitorului, al profetului, al cuceritorului, sau al celui ce oferă stabilitate. Orice proces de „eroificare” implică existența unei relații între personalitatea acestuia și nevoile societății într-un moment determinat al istoriei sale. Criza de

⁶² N. Macsim, „Timpul și spațiul sacru în spiritualitatea geto-dacică,” p. 511.

⁶³ Petru David, „A 35-a aniversare a instituirii guvernului revoluționar democratic - 1945-6 martie-1980,” in: *Mitropolia Olteniei*, 3-6 (1980), p. 446.

⁶⁴ Teodor Voștinariu, „Permanențele spirituale daco-romane,” p. 33.

⁶⁵ Aurelian Marinescu, „Contribuția religiei geto-dacilor la întemeierea și păstrarea unității statului dac sub Burebista,” p. 627.

⁶⁶ R. Giradet, *Mituri și mitologii politice*, p. 49.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 53.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 56.

legitimitate e inseparabilă de un traumatism politic perceptibil atât la nivel individual, cât și la nivel colectiv. În nicio societate puterea nu este ceva abstract, ci presupune o oarecare formă de participare personală, de încredere și respect, de supunere voluntară. Imaginea Salvatorului se prezintă în două moduri diferite: ca substitut al figurii paterne, având misiunea de a reface securitatea compromisă, de a restabili pacea și a învinge amenințarea răului, și ca garant al continuității comunității. În această ultimă înfățișare, rolul său este de a preveni accidente istorice, de a-și asuma răspunderea viitorului în funcție de fidelitatea sa față de un trecut cu care se identifică⁶⁹.

Perioada 1965-1989 a fost caracterizată tocmai de această căutare a legitimității politice. Regimul comunist românesc s-a străduit din răzputeri să dovedească Moscovei că este credincios doctrinei marxism-leninismului. O întregă armată de funcționari a robotit la opera de consolidare a regimului, cu o armătură ideologică originală, nereusind însă să promoveze nici un interpret important al marxismului, nici un gânditor de anvergura. Teama de a nu risca o cugetare liberă a stopat toate încercările de fundamentare a unei gândiri marxiste pliate pe nevoile societății. Dată fiind această situație, Partidul Comunist a condus o manipulare de proporții care se va constitui în fundamentul teoretic al ceausismului. Iar posibilă critică a lipsei reformelor veritabile a fost înlocuită cu o atitudine virulentă față de ideile „nefaste” venite din exterior. Critica a fost îndreptată spre elementele străine, în timp ce în interior domnea „eterna pace comunistă”. Dușmanul a devenit Celălalt, fie el contrarevoluționar, trădător al patriei, sau occidental. Națiunea putea dormi de acum liniștită: problemele interne sunt descâlcite de partid, iar cele externe presupun starea permanentă de veghe. Acesta este motivul perseverenței diabolice a regimului comunist de la București de a se legitima, atât în lăuntru, cât și în afară, prin recursul la ideea specificului național⁷⁰. Pe acest fundal prind rădăcini mitul salvatorului și teama obsedantă de Celălalt, nevoia de legitimare istorică în fața poporului mergând mână în mână cu o politică izolaționistă.

Cei doi mari eroi civilizatori și întemeietori a ceea ce va deveni „sufletul românesc” sunt Burebista și Deceneu, reprezentanții celor două puteri, regală și sacerdotală, care în gândirea mitică trebuie să formeze o unitate pentru ca statul să funcționeze optim. Burebista e chipul legiuitorului, cuceritorului care oferă pentru prima dată stabilitate politică triburilor geților și dacilor aflate până la el în continuă vrăjmașie. Deceneu, pe de altă parte, înglobează atât funcția de legiuitor, cât și pe cea de profet și figură stabilizatoare, mai ales după moartea lui Burebista. Toate referințele din studiile analizate îl descriu

⁶⁹ *Ibidem*, p. 70.

⁷⁰ Mihai Dorin, „Relațiile româno-sovietice târzii,” în *Echidistante. Rusia postcomunistă în politica internațională*, 12 (2008), p. 204.

pe Burebista ca „cea mai fecundă și mai luminoasă personalitate din istoria Daciei și implicit din istoria românilor de azi⁷¹”. Credința dacilor în nemurire i-a permis lui Burebista răsunătoarele victorii împotriva celților, bastarnilor și coloniilor grecești din Pont. Nicolae Cernea aduce în prim-plan ideea că Burebista a fost ucis după ce adversarii săi nu au reușit să câștige destule voturi pentru ostracizare, căci „poporul elector” își iubea conducătorul⁷². Astfel că el devine un martir ce își dă viața pentru poporul său, trădat de cei apropiați⁷³, precum marele Caesar. Însuși faptul că amândoi își găsesc sfârșitul în același an dovedește apartenența lor la același pantheon al eroilor omenirii. Ca față de orice figură extraordinară a istoriei, atitudinea față de Burebista este ambivalentă, „regele dac fiind zeificat de admiratori, sau denigrat de răufăcători”. Ultimii devin „dușmani ai posesiunilor testamentare ale strămoșilor noștri⁷⁴” și, prin extensie, și ai urmașilor lor care suntem noi cei de azi. O astfel de abordare nu făcea decât să îi izoleze pe români de exteriorul populat de urmașii acelor care i-au disprețuit pe strămoșii noștri și s-au folosit de bogăția și posesiunile lor. Alteritatea, cu toate fantezmele ei, își face intrarea pe scenă.

Deceneu înglobează ca atribuții funcția de mare preot, sftenic apropiat al regelui, jucând „un rol decisiv în istoria neamului său⁷⁵”. Un adevărat vizionar, Deceneu întrevide pericolul roman și știe că singura cale de supraviețuire e unitatea politică și religioasă. Apariția lui în teatrul istoriei în exact acest moment e providențială deoarece poporul dac, pe lângă lipsa de coeziune, se afla într-o „stare precară a moravurilor...situație care primejduia chiar supraviețuirea etnică”. Astfel că Deceneu realizează o reformă etică ce a constat în: adoptarea unui stil alimentar vegetarian de către toți dacii și geții, renunțarea la vin, urmată de distrugerea viilor, autodisciplina, practicarea celibatului, preoții „reamintind poporului că nimeni nu poate ajunge la nemurire decât curățindu-se de orice fel de patimă, carnea, vinul, femeile însemnând o murdărire a sufletului care este nemuritor⁷⁶”. Aurelian Marinescu concluzionează că tocmai această reformă a condus și la regenerarea politică ce l-a avut ca actor principal pe Burebista.

La Teodor Voștinariu nu doar regele este erou, ci și poporul dac: „geto-dacii - spune el - ne-au transmis, o dată cu sângele și firea, convingeri ale înaltei lor spiritualități, un permanent dialog cu natura, omenia și

⁷¹ Redacția, „Burebista, strămoșul nostru,” p. 14.

⁷² Nicolae T. Cernea, „Cum și unde și-a putut pierde viața cel dintâi și cel mai mare rege geto-dac, Burebista,” p. 354.

⁷³ *Ibidem*, p. 349.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 350.

⁷⁵ Aurelian Marinescu, „Contribuția religiei geto-dacilor la întemeierea și păstrarea unității statului dac sub Burebista,” p. 627.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 628.

optimismul în relațiile cu semenii; apoi obiceiuri și practici atât de înrădăcinate în solul natal încât au fost predate ca un specific al sufletului propriu⁷⁷”. „Înalta spiritualitate” presupunea, la fel ca și creștinismul, îndumnezeirea omului pe care Zalmoxis o oferea celor ce îl urmau. „Promptitudinea de a muri pentru patrie nu era decât o afirmare violentă a nevoii de a trăi, a trăi nu în efemer ci în veșnicie⁷⁸”. Evoluția spirituală și materială a acestui „popor ales” nu a fost cu nimic zdruncinată de popoarele migratoare care s-au abătut peste el încă din timpul dacilor și romanilor. Românii au devenit cei de astăzi „în mod natural, fără a împinge pe nimeni, fără a cuceri nimic de la nimeni”, unitatea de limbă, obiceiuri, credințe, organizare, creații populare fiind neîntrerupt prezentă⁷⁹. Aceeași dorință de pace îi caracterizează și în prezent, de aceea ei nu vor să intervină în evoluția altor popoare, și nici să intre în relații strânse cu ele. Această trăsătură ne diferențiază de „multe alte popoare”, care au apelat la violență și înrobirea altora pentru a se dezvolta ca națiuni. Astfel, continuitatea deplină dintre poporul dac și poporul român, atât din punct de vedere politic, cât și spiritual, permite, prin extensie, eroizarea ultimului. Și, dat fiind faptul că „părintele patriei” e Nicolae Ceaușescu, el însuși intră în pleiada marilor personalități fondatoare a națiunii, un continuator al regelui Burebista.

Concluzii

În urma analizei, se observă strânsa legătură dintre politica de ideologizare a istoriei dusă de regimul ceaușist și conținutul unor studii teologice ce tratează istoria politică și religioasă a dacilor. Acest fapt se datorează nevoii de legitimare atât a direcției naționaliste a comunismului românesc, cât și a politicii izolaționiste dusă de Ceaușescu în anii '80. Au fost identificate patru mituri: mitul unității, vârstei de aur, salvatorului și alterității, toate gravitând în jurul caracterului monoteist al credinței dacilor. Tratarea lor în revistele oficiale ale Bisericii Ortodoxe Române s-a făcut din pricina presiunii și cenzurii comuniste, care cerea ca în cuprinsul publicațiilor să fie incluse articole ce susțineau politica oficială a statului. Nevoia sublinierii obsedante a continuității doctrinei dintre religia dacilor și creștinism are două cauze: dorința de a arăta indirect că, precum în vechime Burebista a fost asistat în reformarea societății de către marele preot, și în timpul urmașului său Ceaușescu, Biserica e chemată spre aceeași „slujire”; prin valorificarea miturilor de mai sus se oferea poporului o nouă grilă de interpretare a trecutului, el raportându-se la acțiunile din prezent ale „liderului suprem” prin

⁷⁷ Teodor Voștinariu, “Permanențele spirituale daco-romane,” p. 27.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 36.

⁷⁹ Ilie Grămadă, “De la conștiința de neam, la conștiința națională - trăsătura distinctă a istoriei românilor,” p. 501.

"Imaginary and Ideology in the Construction of the Montheist Character of Dacic Religion," *Astra Salvensis*, VII (2019), no. 14, p. 313-330

binoclul unor imagini și simboluri ce aparțin istoriei demult apuse. Totodată, prin amplificarea corelației Zalmoxis – creștinism, se creea iluzia integrării creștinilor în același spațiu privilegiat din care făceau parte figurile lui Burebista, Decebal sau Deceneu.